

ZIMBABWE SCHOOL EXAMINATIONS COUNCIL
General Certificate of Education Advanced Level

TSHIVENĀ LANGUAGE
PAPER 1

6058/1

SPECIMEN PAPER

3 hours

Additional materials
Answer paper

TSHIFHINGA: Awara tharu

NDAELA KHA VHALINGIWA

Üwala dzina þau, nomboro ya fhethu hune wa lingeliwa hone na nomboro yau iwe mulingiwa zwikhalani zwo ûetshedzwaho kha bammberi þau þa phindulo/kubugwana kwa phindulo.

Fhindula mbudziso **dzoýhe** nga **Tshivenýa** tsho kuñaho.

Üwala phindulo dzau kha bammberi dza phindulo dze wa ûetshedzwa dzone.

Arali wo shumisa bammberi mbili kana u fhira **dzi vhofhe fhethu huthihi**.

NGELETSHEDZO KHA VHALINGIWA.

Maraga dzine dza ûetshedzwa kha mbudziso iüwe na iüwe kana tshipiýa tsha mbudziso dzo sumbedzwa kha zwidanga [] mafheloni a mbudziso.

Bammberi iþi þi na masiaýari a sumbe o üwaliwaho na þithihi þi songo üwaliwa.

Copyright: Zimbabwe School Examinations Council, Specimen Paper.

Fhindula mbudziso u tshi tevhedza zwi re kha tshipiŷa tshiŷwe na tshiŷwe. Vhalingiwa vha eletshedzwa u fhedza awara nthihi na minethe ya mahumi mararu kha tshipiŷa hetshi.

TSHIPIŷA I

- 1 Nanga ŷhoho nthihi fhedzi u ŷwale maanea, nyambedzano, vhurifhi kana muvhigo nga maipfi a re vhukati ha maŷana a rathi u swika maŷana a malo [600-800]. Kha vhurifhi ŷiresi, theshano na tsaino a zwi vhaliwi ngeno kha nyambedzano madzina a vhatambi ha vhaliwi.**
- (a) Mafhuri a wela vha si na khali.
 - (b) ŷwala nyambedzano vhukati ha vhagudi vhavhili vha tshi amba nga vhuŷi na vhuvhhi ha u ya ngomani dza Tshivenŷa.
 - (c) ŷwalela vhurifhi khaladzi yau nga zwine a nga ita u ŷitsireledza kha dwadze ɓa ŷowakhulu (khopera).
 - (d) ŷwala maanea ane a katela maipfi aya, "... zwo vha u sa ŷivha".
 - (e) Vhathu vhane vha tshila na vuholefhali vha tea u thuswa nga muvhuso. Rera nga fhungo heɓi.
 - (f) Zwivhuya zwa thekinopodzhi.
 - (g) Nga murahu ha ŷumbumazwikule ɓe ɓa sia ɓo ŷangula tshikolo tsha hau, ŷwala muvhingo nga tshiwo itshi.

[50]

TSHIPIBA II

2. Vhala mafhungo a tevhelaho u konou fhindula mbudziso.

Piüwe yuvha Mayodzi na Avhurengwi na Langanani vha tshi bva tshikoloni, vha tshi khou tshimbila vha tshi yiambela mihani ya shango, vha vhona moÿoro asuyu u khou ya nga murahu havho. Vha tshi hali maÿo vha vhona u wa Vho-Siobo u tshi khou sheliwa mapfura nga Nndwakhulu. O vha a tshi khou bva Petaüwenda u hwala dzithundu dza vhengeleni. Shonisani o vha o ya u yöya kholomo ya silahani.

Musi a tshi tou swika khavho, a mbo yi tserere. A vha vhudza uri kha vha üamele. Vhunga yo vha i pori ya gwangwangwa, Mayodzi ha pfi nga ye a dzhene nga phanÿa.

Avhurengwi na Langanani vha yhakhamela nyha ha masaga na muüwe muÿhannga wa mushumi ane a shuma u hwala masaga na dziüwe thundu.

“Hu ita hani Mayodzi?” “Aiwa, nûe ndi hone. Tshidinaho a thi tshi vhoni.”

“Hee! Inwi Mayodzi; naa khotsi aüu vho tou takala zwavhuÿi? Ndi mini vha sa ni gudisi u reila moÿoro sa riüe vhaüwe? Zwino vhoiwe ni ýwa no omelela bammbiri yuvha þoyhe. Bugu a i shumi tshithu kha riüe. Na inwi no vha no fanela ni songo tenda u ýwa ni tshi ya tshikoloni. Vha vhudzeni uri tshikolo tsho ni netisa a ni tsha tshi funa. Ni yö vhona ni tshi yö yiphiüa sa riüe vhaüwe.”

“Mulenzhe wa muüwe a u tshimbiwi ngawo, nahone muüe wanga vha nga si vhuye vha tenda ndi tshi litsha tshikolo. A vha pfani nazwo nahone a thi funi u lwa na mubebi wanga nga u ita zwine vha si zwi fune. Arali tshiüwe tsha wela tshiüweni ndi yö tshi suma ha nnyi arali ndi songo thetshesela mubebi wanga?”

“Inwi ni nga tou ýwa ni tshi thetshesela khotsi aüu vho pfuma? Ni yö shuma ifhio tshedele ine ya nga fhira lupfumo lwa khotsi aüu?”

“Tsha muüwe a tshi pfi ndi tshanga. Lupfumo lwa khotsi anga vho tou lu shishela biko. Na nûe arali ndi tshi yöya u pfuma ndi fanela u finya zwa khwayha. Ndi songo dzula ndo fulufhela thundu ya muüwe muthu. Matshele a thi yivhi uri zwi nga vuwa zwo ima nga nyila ifhio. Nahone mulayo wa vhuüa u ri hulisa khotsi au na mme au, uri u lalame kha shango þe Mudzimu a u üea þone.”

“Musi vha tshi ni yodza museÿho maÿoni vha tou ralo. Nûe ndi nga si tendelele zwithu zwo bvaho nnÿa ha nyila naho i vhabebe vhanga. Nahone ni zwi yivhe uri khangala ruÿa maÿo, vuluvulu þo fa nga vuhwavho. Vhoiwe ni yö fa ni songo yiphiüa nga lupfumo lwa khotsi aüu, ngauri ni nga no phuphuthwa.”

“Naho ndi tsilu zwanga, a zwi na mushumo. Vhathu a vha fani hafhano shangoni. Ro fhambana nga kutshilele na kuhumbulele na mikhwa yashu. Zwa dovha hafhu, milayo ya miyi a i fani. Zwino nûe ndi tovhela milayo ya muÿini wa hashu. Hei, inwi Nndwakhulu, ni khou mphirisa nyila. Ndo vha ndo fanela ndo tsa hafhapa murahu. Ndo livhuwa nga maanya.” Ndi zwone.”

“I ri mini ya mushondwane Maÿodzi?” “Hai, zwiambo zwawe a zwi yadzi mudzio mani inwi Avhurengwi. Muthu a sa yivhiho muÿango wa tshikolo a nga u pengisa u sa pengi. Khotsi anga vha ita zwone vha tshi hwilimedza maÿhannga a sa yi tshikoloni. U khou enda a tshi mmbudza uri riûe ri no khou dzhena tshikolo ri khou tambula. Na piûwe na piûwe a ri yivhi vhutshilo. Ni a pfa hani Avhurengwi aneo mafhungo?”

“Ni yivhe uri mutshutshudzi wa mulandu a si mulifhi wawo. A tshi amba ngauralo u khou itela uri ri litshe tshikolo ri fane na ene a re bofu. U reila goloi a zwi ambi tshithu. Izwi piûwe yuvha lupfumo lwa khotsi awe lune a khou lu yongisa a lu nga fheli sa uwando musi yuvha pi tshi yavha? Vhanzhi zwi yi vha fhelela ri tshi zwi vhona nga ashu maÿo. Hafhu zwithu a zwi vhonelelwi zwone.”

“Po mu yavhela kha pi ore, matshelo pi yavhela vhaûwe. A zwi na mushumo vhakomana vhanga, tshi sa fheliho tshi a yula. Na riûe arali Mudzimu a tshi funa ri yo yi yiphiûa sa ene, kana ra fhira ene nga kule.” Ndi Langanani a no ralo.

“Ni a yivha ndi mini vhoiwe! Piûwe yuvha ndo yo ya munyanyani wa u vula ha tshikolo Farisanani, tshi re ngei Tshidzivhe. Ho vha ho ya na pi no bva ngei Tswane. A tshi yivhadziwa u pfi ndi ene Muûwaleli wa Pfunzo. Ndi ene o vulaho tshikolo hetsho. Munna hoyo ndi muambi vhukuma. O thoma nga u amba o livhana na vhabebi vha vhana. Nga murahu nda pfa a tshi ri; u amba na vhana. A rembulutshela kha vhana a amba navho.

A ri, Vhoinwi vhana, tshifhaÿo hetshi vhabebi vhaûu vho fhaÿela vhoiwi. A vho ngo fhaÿela vhone. Kha tshifhato hetshi, ndi hone ho lalaho vhuÿali na nyivho na yhalukanyo. Ni tshi fare zwavhuÿi nga nyila i takadzaho vhunga no fhaÿelwa tshone nga vhabebi vhaûu.

Hangei nyha, hangei maÿhakheni, hu na mishumo minzhi nga maanya. Mishumo heyo yo lindela vhoiwi. Nahone ndi mishumo ine ya badela zwavhuÿi nga maanya. Na phasa hafha kha nnÿu hei, vhunga tsho guma kha murole wa rathi, ni ise phanya pfunzo yaûu. Ni songo ri ndi hone no guma lini.

Musi no no phasa kha tshikolo tsha sekondari, ni songo pfuûa tshisenga. Isani pfunzo yaûu phanÿa nga mafufufulu. Ni vhofhe zwi khwayhe ni shishe mabiko kha dzipfunzo dzaûu, ni lwise nga nungo dzoÿhe ni yo wana muene u sa fheliho, u sa siniho, nahone u sa piwi nga tsole na vhulali.

Arali na fhedza pfunzo dzaŭu dza yunivesithi, ndi hone ni tshi ŷo vhuya fhanu shangoni ɓa haŭu, na ɓi shumela ni na nŷivho na ŷhalukanyo. Shango ɓa ŷoŷa vhanu na vhasadzi vho funzwaho, vhone vha ŷo vha vhone dziphuphu dza Venŷa. Vhonani, Venŷa ɓi kha ŷi ŷahelelwa nga madokotela, manese, madzhisiŷaraŷa, khomishinari, vhalimisi, maxennŷe na vhanzhi vha madavhi o fhambanaho. Kheyo nnŷu ye vhabebi vhaŭu vha ni fhaŷela yone, zwino nŷe ndi ri ndi i vula tshiofisi.” Ha vhanŷiwa zwanŷa nga maanŷa nga dakalo ɓihulwane vhukuma, hu uri ene u khou ya u dzula fhasi kha tshidulo.” Ndi Avhurengwi a no khou vhudza Maŷodzi na Langanani.

“Ni amba zwone, munna uyo o vha a tshi khou laya vhukuma. O zwi pfaho o zwi pfa; a songo zwi pfaho ndi zwawe. Ndi ngoho vhatu vho funzwaho ndi luvhomba lwa lushaka. Lushaka lu a kona a ŷitika na u ŷiimisa nga madendele o funzwaho.

ɓiŷwe ŷuvha khotsi anga vho mmbudza uri, kale-kale bada dzo vha dzi tshi bwiwa nga tshigwada tsha vhanu vhanu vha swika ŷana fuŷhanu kana u fhira. Maŷuvhani ano bada i vho bwiwa nga muthu muthihi. Muri u zwickulwa nga muthu muthihi e na ŷereŷere, mushumo we wa vha u tshi itiwa nga vhatu vhanzhi.

Tsho ri fanelaho kha ri konŷelele pfunzo. Mudzimu u farisa vha konŷelelaho, vha funaho u eŷela khofhe u vha farisa nga u vha fha malanga ane vha tshi vuwa vha a ŷanzwa, vha a kudza kule.” Ndi Maŷodzi ane a khou amba ngauralo.

Vhaŷhannga avha vho ŷo swika mafhandeni a dzinŷila vha fhandekana. Avhurengwi a livha hayani hawe; ngeno Maŷodzi na Langanani vho fara nŷila i yaho hayani havho. Vho ri u swika vha ambara malinga. Vhe nga murahu vho no xuxwa ŷuvha vha shuma tshuŷwahaya dzavho. Vho ri u fhedza, vha livha mulamboni wa Tshibububu u ŷihasa maŷi vhunga tsho vha tshi tshilimo, vhukalanga ɓi tshi gotsha ŷama. Nzenene i tshi ri u vhea phalaphala yayo, ya tou nga i khou ɓi vhudzedza. Henefha mulamboni wonoyu, wo vha u tshi wana vhaŷhannga na vhasidzana i thaba thaba vha tshi bambela nga u pfa ŷuvha u fhisa. Thakha yo vhuya nga nŷalo, vhalisa vha si tsha vhona zwifuwo nga pfanelo nga ungelelwa nga u bambela. Musi vhe khakhathini ya u bambela. Ndwakhulu, ŷwana wa Vho-Siobo na Langanani, ŷwana wa Vho Khangale, vha kha avho mafhungo.

“Ni a ŷivha ndi mini Langanani, khotsi aŷu vha khou ni kovhedzela ŷuvha nga u ŷolou ni fareledza kha tshikolo. Vhonani nŷe ndi vho kona u reila moŷoro muŷwe na muŷwe. Vhoiwe a ni athu u guda hu uri hayani haŷu mimoŷoro a i ŷivhani. I tshimbizwa nga vhatinda ngeno vhana vha hone ni henefho. Ni a vhona a zwi takadzi.” “Na nŷe ndi vho zwi vhona hezwino inwi Ndwakhulu. Ndi nga tou zwi ita hani naa uri ndi gudevho u reila?” “A zwi na na mushumo, ni fanela u ŷa ndi tshi ni gudisa. Fhedzi, vhatu vhanzhi vha songo zwi ŷivha, ngauri vha nga zwi swikisa kha khotsi aŷu vhanu vha nga ni sinyutshela nga maanŷa.”

“Zwi pfala nga maanya, zwine na khou amba Nndwakhulu.” “Zwino ri nga thoma lini?” “Hai, a zwi dini ri nga thoma nga Mugivhela uno. Khotsi anga ni a zwi yivha uri vha na danga ngei Hamukununde. Ndi uri na vhone vha na zwifuwo zwa kholomo. Vho no vha na kholomo dzi linganaho u vha furaru rathi. Zwino vha ri ndi fanela u ya hone u yo fhedzisa u badela dziüwe dze vha dzi renga, vho tou yahelwa nga tshelede.” “Zwo luga ri yo vhona zwenezwo nga Mugivhela, kha tshi vhe tshimbevha tsha riüe vhavhili.” Ndi zwone Langanani, kha ri ite ngauralo khonani.

Yhumbulwa u bva kha Ngavhe Matshili R.R.

Mbudziso

- (a) Uea mafhungo aya yohoho yo teaho. [1]
- (b) Ndi tshini tshine tsha dina Nndwakhulu? [1]
- (c) Bula mishumo mivhili ine ya yahela kha lushaka ulu. [2]
- (d) Wo yisendeka nga mafhungo aya vhabebi avha vho kona naa u tikedza vhana kha vhumatshelo havho? [2]
- (e) Muüwali a tshi ri nzenene i tshi ri u vhea phalaphala yayo u ambani? [2]
- (f) Pfunzo ndi muüne u sa fheliho na hone u sa piwi nga tsole, muüwali u amba mini? [2]
- (g) Tshiambi tsho ombedzela mini vhuýamboni, ndi ngani? [2]
- (h) Vhubindudzi vhu re mafhungoni a vhu yöyi uya tshikoloni? Tikedza. [2]
- (i) Wo sedza kuitele kwa Nndwakhulu sumbedza uri ndi muthuýe? [2]
- (j) Ndi ngani Langanani a tshi yöya u gudiswa u reila zwa tshidzumbe? [2]
- (k) Lupfumo lwa vhabebi ndi lwashu vhana naa? Tikedza. [2]
- (l) Yalutshedza mafurase a tevhelaho nga nyila ye a shumiswa mafhungoni
- (i) u yhakhamela [1]
- (ii) mulenzhe wa muüwe a u tshimbilwi ngawo [1]
- (iii) a sa yivhiho muüango wa tshikolo [1]

(iv)	phanŷa nga mafulufulu	[1]
(v)	dziphuphu dza Venŷa	[1]
(vi)	luvhomba lwa lushaka	[1]
(vii)	vha a kudza kule	[1]
(viii)	vho no xuxwa.	[1]
(ix)	tshifhaŷo hetshi	[1]
(x)	kovhedzela ŷuvha	[1]

